

Ryssland bortom Putin

Recension av Tony Wood, *Russia without Putin. Money, power and the myths of the new Cold War* (Verso, London 2018)

ZHANNA KRAVCHENKO

Internetbottar och avhoppande agenter, attacker mot mänskliga rättigheter och aggressiv propaganda, och så klart kurtisen med Donald Trump. Ryssland av i dag är i det internationella offentliga samtalet oundvikligt kopplat till personen Vladimir Putin. Hans skumma förflutna inom säkerhetstjänsten, hans auktoritära förakt för liberala principer och revanschistiska geopolitiska aspirationer utgör en aldrig sinande källa att förfasas över i mediadebatten i väst. I boken *Russia without Putin* inleder författaren och Rysslandskännaren Tony Wood med ett övergripande påstående: För att förstå Rysslands inrikes- och utrikespolitik, regimen ambitioner och möjligheter att förverkliga dessa, måste vi först göra upp med flera myter och missförstånd. Huvudsakligen måste vi befria oss från en föreställning att Putin *är* Ryssland och i stället se till det samhällssystem som han är en del av. Vi måste blottlägga det system som lade grunden för hans väg till makten, en struktur som med största sannolikhet kommer att leva kvar efter att Putins tid vid makten är över.

Wood menar att de sätt på vilka vi beskriver den politiska regimen särdrag i dagens Ryssland, med dess auktoritära förtryck av medborgerska rättigheter och korruption, tomma pseudodemokratiska ritualer och aggressiva manipulation av media – konceptualiserade i samhällsvetenskapliga termer i form av ”auktoritär”, ”hybrid” eller ”illiberal” regim – snarare fångar symptomen än beskriver systemets essens. Den *imitation* av demokrati som dessa processer skapar har en tydlig funktion, att

skydda den befintliga ekonomiska hierarkin, elitens tillgång till kapital, fastigheter och kontroll över naturresurser. Detta är inte ett resultat av statens nitiskhet eller en abdikering från ansvar utan är mekanismer som alierar befolkningen från att ställa de politiska och ekonomiska eliterna till ansvar. Att hålla dem ansvariga inte bara för det ekonomiska förtryck som kapitalismen alltid genererar utan också för den specifika rövarkapitalism och hänsynslösa brist på rättssäkerhet som kännetecknar Ryssland. Således är det omöjligt att förstå (och förändra) det politiska systemet utan att gå till botten med (och utmana) de grundläggande nyliberala ekonomiska principerna.

Woods argumentation består av fem delar: 1. Putins styre är inte en tillbakagång från det Boris Jeltsin åstadkom, i stället har Putin förädlad Jeltsins arv. 2. Detta arv omfattar statens förpliktelser gällande nyliberala principer och bevarandet av den ojämlikhet dessa genererar. 3. Hinder för utvecklingen av sådana liberala politiska normer som hade förmått etablera demokratiska institutioner i Ryssland förklaras ofta som kvarlevor från det sovjetiska samhället, som attityder och praktiker av undergivenhet. Här blir diskussionen i boken kanske som mest intressant även om den saknar en tydligare samhällsvetenskaplig conceptualisering utöver inspiration från marxistisk-weberiansk klassanalys. Wood fäster i sammanhanget uppmärksamhet vid ruinerna av landets sociala infrastruktur och den ”förvirring” som bestående sociala normer och identiteter skapar och som dämpar sociala konflikter och missnöje med regimen. Mer specifikt är det en (felaktig) identifikation med en (obefintlig) medelklass som mystifierar och döljer kopplingen mellan politiska och ekonomiska processer. 4. Denna ”förhållning” bidrar till att splittra en potentiell oppositionell mobilisering och formulering av alternativ till Putins regim. 5. Även om Rysslands engagemang i internationella konflikter ofta är kortsiktiga och sällan effektiva försök att återta en position som global stormakt, fungerar dessa maktdemonstrationer som ett sätt att förebygga inhemska utmaningar till regimen.

För att dra Woods slutsatser till sin spets är Ryssland i dag ett land där kapitalismen vann över demokratin. Kampen som ledde till dagens system avgjordes utanför ramarna för formella politiska processer och karaktäriserades aldrig av representation eller ansvarsutkrävande. En

sammanvävning av politiska och ekonomiska eliter är inget nytt i den ryska kontexten, inte heller i världen i stort. Till skillnad från den äldre ordningen, när ideologiska mål eftersträvades på bekostnad av de ekonomiska, är det i dag en ohejdbar, ofta illegal och cynisk jakt efter personlig vinst som genomsyrar den politiska institutionella logiken. Hur har detta system lyckats överleva i nästan 30 år? Woods analys av stratifieringsstrukturen i Ryssland under denna period ger ett svar på den frågan. Ett svar som ekar av Burawoys hegemoniska dominans, där ideologisk mystifiering tar vid när ekonomiska och politiska eliter framställer en social ordning som inte finns och kollektiv misskänning (*misrecognition*) när individer internaliserar en klassidentitet som inte speglar deras faktiska tillgångar och positioner.¹

Woods redogörelser för Putins personlighet och biografiska milstolpar är utan tvekan fascinerande, medan reflektionerna om hans rivaler och medkonspiratörer och deras geopolitiska äventyr är fria från den sensationslystnad som kännetecknar många andra kommentatorer. Materialet i sig är inte nytt utan författaren använder sig av omfattande sekundära akademiska och publicistiska källor. Men Woods förmåga att väva in dem i en systematisk berättelse om aktörskapets roll i strukturskapandet och i förändring är unik. Bokens största behållning är framställningen av det ryska samhället ”bortom Putin”, ett lysande exempel på en samhällsvetenskaplig analys som är mångfacetterad och levande med slagfärdighet och spänst kryddad med spännande kulturella och historiska referenser.

De som är rädda för en potentiell rysk invasion (vare sig av cyberkaraktär eller den gamla vanliga sorten) bör erkänna att Putinregimens attacker utomlands slår mot mål där det redan finns systemutmaningar, snarare än att de genererar nya. Trots oneklig potential syftar inte ryska militära övningar, propaganda eller stöd till högerextremister till att bygga upp ett nytt imperium, oavsett vad annekteringen av Krim antyder. Varken machismo, nationalism eller illiberalism bygger en fast grund för en världsomvälvande ideologi i Ryssland. Det är trångsynthet, girighet och rädsla för förföljelse som skapade systemet och håller det vid

1. Michael Burawoy, ”The roots of domination: Beyond Bourdieu and Gramsci”, i *Sociology*, vol. 46, nr 2 2012, s. 187–206, DOI: <https://doi.org/10.1177/0038038511422725>.

liv, och i detta skiljer sig inte den Putinska eliten från andra eliter. Boken innehåller inte så många internationella jämförelser, men Wood gör det klart att den ryska regimen är en kontextberoende manifestation av en generell process för sammanvävning av politisk och ekonomisk makt. Konsekvenserna av en sådan plundrande sammansvärjning kommer till uttryck i korruptionsskandaler bland offentliga tjänstemän, men det är eliternas förmåga att undvika straff, i domstolen eller i vallokalen som utgör dess essens.

Författarens slutliga insikt kan framstå som dystert: lämnar Putin sin position i dag, frivilligt eller inte, kommer systemet att kvarstå. Men de villkor som möjliggör det kan förändras. Vad som mer exakt behöver göras för att skapa en grogrund för systemförändring är inte en fråga författaren befattar sig med i denna bok. Men när Wood vägleder läsaren igenom sin argumentation kan man ana att det är precis en sådan här systematisk och obeveklig *avmystifiering* som är nödvändig. Att utmana den vilseledande rådande bilden av ojämlikhetens beskaffenhet och imitationen av demokrati så att patriotiska slagord, desinformation och militära eskapader utomlands inte biter utan avslöjas för vad de är.

Arkiv

TIDSKRIFT FÖR SAMHÄLLSANALYS · NR 7

Från perestrojka till Bolotnaja

Utvecklingen av ett ryskt civilsamhälle

I vårt temanummer om det ryska civilsamhällets utveckling under de senaste 30 åren, från Sovjetunionens fall till dagens situation under Putins regim, har tidskriftens redaktör Zhanna Kravchenko fått fyra ryska akademiker att bidra med nyskrivna texter.

INNEHÅLL:

- Zhanna Kravchenko, ”Inledning”
Aleksandr V. Šubin, ”Den sensovetiska sociala mobiliseringen: *neformaly*-rörelsen under perestrojkan”
Carine Clément, ”Arbetarmobiliseringen i Ryssland från slutet av 1980-talet till i dag”
Aleksej Sachnin, ”Bolotnajarörelsen: politisk kultur, identitet och mobilisering”
Oleg Žuravlev, ”Vad blev kvar av Bolotnajatorget? En nystart för den lokala aktivismen i Ryssland”

»Läs numret på www.tidskriftenarkiv.se«

KARL MARX KAPITALET

FÖRSTA, ANDRA OCH TREDJE BOKEN,
SUPPLEMENT OCH STUDIEHANDLEDNING

- *Kapitalets* första bok, *Kapitalets produktionsprocess*, finns nu i en sjunde upplaga där Mats Lindberg reviderat sin inledning från sjätte upplagan där han ger en introduktion till verket och till Marx teori. *Inledningen* finns även tillgänglig som särtryck. (Arkiv förlag 2018, 892 sidor – särtryck 44 sidor)
- Andra boken, *Kapitalets cirkulationsprocess*, har till sin tredje upplaga försetts med en ny inledning av den brittiske kulturgeografen och samhällsteoretikern David Harvey. (Arkiv förlag 2018, 520 sidor)
- Tredje boken, *Den kapitalistiska produktionens totalprocess*, handlar om det ekonomiska överskottets fördelning och om kapitalismens inneboende krisbenägenhet. (Bo Cavefors förlag/ Arkiv förlag 1978, 872 sidor)
- Vårt *Supplement* till första boken innehåller en tidigare version av kapitlet om varan från första bokens första upplaga 1867 samt en redogörelse för översättningsproblematiken gällande *Kapitalet*. (Arkiv förlag 1985, 114 sidor)
- Mats Lindbergs inflytelserika studiehandledning *Att studera Kapitalet* gavs ursprungligen ut 1978 och finns nu åter i tryck. (Arkiv förlag 2013, 665 sidor)

WWW.ARKIV.NU